

Prof. Dr. Vincze János (Megjelent: 2021. január 28-án)

A Nobel-díjas a műgyűjtő

Élet és Tudomány 2021; LXXVI évf. 5. sz. 2021. január 28., 133.o.

Az 1961-es esztendő jelentős esemény volt Békésy György életében, mert tudományos tevékenységének nemzetközi elismeréseként orvosi Nobel-díjban részesült: „A fül csigájában létrejövő ingerületek fizikai mechanizmusának felfedezéséért”. E kitüntetés következtében a magyar biofizikai szakma legkiemelkedőbb képviselőjévé vált. Azt azonban kevesen tudják róla, hogy a hat évtizeddel ezelőtt e kimagasló díjjal elismert magyar kutató milyen elkötelezett műgyűjtő volt.

Békésy György 1946-ban végleg eltávozott Magyarországról és 1961-ben az Egyesült Államokban élt. Magyarországon a vezető kormány- és pártkörök hatására, nagyon negatív tartalmú írások jelentek meg a nyugati országokba eltávozottakról: hazaárulóknak, fasisztáknak nevezték őket. 1949-től kezdve – amikor megfosztották akadémiai tagságától –, Békésy nevét már csak suttogva lehetett kiejteni Magyarországon. Békésy nem volt politikus alkat, soha nem tett politikai nyilatkozatot, így hát egyszerűen csak „leírták”, elhallgattak róla, mintha a világon se volna.

Amikor 1961 decemberében Georg von Békésy Stockholmban átvette az orvosi-életteni Nobel-díjat, csak a beavatottak tudták itthon, Magyarországon, hogy ki is a kitüntetett. Vezetéknevének magyaros hangzása, különösen az angol átírásban is meghagyott ékezetek mindenesetre gyanút kelthettek az itthoni olvasókban. Akik persze nem voltak sokan. A napilapok szűkszavú híradásain kívül csupán néhány kis példányszámú szakmai folyóiratban jelent meg rövid méltatás Békésy Györgyről. A Kép- és Hangtechnika „A legújabb akusztikus Nobel-díjas: Békésy György” címmel, (M) aláírással, az Orvosi Hetilap „Békésy György Nobel-díjas” címmel, aláírás nélkül közölte ezeket a cikkeket.

Az egyetlen kivétel az *Élet és Tudomány*, amely gyorsan reagált és több oldalon az eseményre. Éppen ezért az *Élet és Tudomány* jelenlegi olvasótábora nagyon büszke lehet e lapra, amely már 60 évvel ezelőtt is, hiteles írásaival szolgálta a magyar olvasókat. Békésy egyik volt magyarországi munkatársa, dr. Halm Tibor írta a cikket „Amiért Békésy György Nobel-díjat kapott...” címmel. [*Élet és Tudomány*, 16, 49 (1961. december 3.): 1544–1547.]

* * *

Az erdélyi nemesi származású Békésy György 1899-ben született Budapesten. Édesapja Kolozsvárt elhagyva diplomáciai pályára lépett. 1902-től kezdődően Németországban, Törökországban és Svájcban a diplomáciai épületben lakott a család, a kisgyerekek Békésy a követségi rendezvényeken gyakran találkozott művészekkel, népművészeti csoportokkal, kiválóan zongorázott, és fiatalon elkötelezetté vált a művészetek irányába.

Első tudományos munkája a budapesti doktori disszertációja volt. Ez követően a Magyar Királyi Posta Kísérleti Intézetében dolgozott 1946-ig, és ténylegesen az ott – tehát Magyarországon – végzett kísérleti eredményekre alapozott halláselméletéért kapta meg a Nobel-díjat 1961-ben.

Békésy György nem nősült meg és nem voltak gyermekei. Viszont jelentős pénzügyi jövedelemre tett szert, mert 1947-től kezdődően a Harvard Egyetemen önálló laboratóriumi vezető lett, s a Nobel-díj is komoly pénzjutalommal járt. 1961 után nagyon sok helyre hívták előadásokat tartani, a költségeket a meghívó intézmények finanszírozták, sőt, legtöbbször valamilyen emléket adtak Békésynek. Elterjedt a híre, hogy műgyűjtő és emiatt számos alkalommal értékes műtárgyakat kapott ajándékba. Élete végén, amikor laboratóriumi vezető lett Honoluluban, mint Nobel-díjasnak, szintén magas fizetést biztosítottak számára. Jövedelme java részét műtárgyak vásárlására költötte. Gyakran látogatta a múzeumokat és kiállításokat, és elég hamar műgyűjtővé vált. Maga is gazdag ember lévén, gyakran vásárolt

ilyen tárgyakat, és sokra becsülte a kvalitásos művészeti tárgyakat. Az évek folyamán rendkívül értékes művészeti gyűjteményt sikerült összeállítania. Saját érdeklődésére és nem kiállítás céljára gyűjtötte a tárgyakat, amelyeket otthonában és a laboratóriumában tartott. Békésy Honoluluban hunyt el 1972. június 13-án.

Végrendeletében meghagyta: „minden olyan vagyont, amely felett rendelkezem, (...) a Nobel Alapítvány (Sturegatan 14, Stockholm, Svédország) részére hagyományozom, mely szervezet készségét fejezte ki műtárgygyűjteményem sértetlen megőrzését illetőleg.”

A Nobel Alapítvány 1974-ben kiadott egy önálló kötetet; ebben a The Georg von Békésy Collection című könyvben sorolta fel a Békésy-műtárgyakat.

Ugyanabban az évben készítette el a Békésy-féle műtárgygyűjtemény kiállítását, melyet a svéd király VI. Gusztáv Adolf nyitott meg, és beszédében kijelentette: „A Nobel Alapítvány ekkora értékű adományt, soha egyetlen Nobel-díjastól sem kapott, mint amekkorát Békésy végrendeletileg ajándékozott számára”.

Reméljük, hogy sikerrel jár a Külügyminisztérium tárgyalása a Nobel Alapítvánnyal, és 2022-ben Budapesten egy kiállítás formájában a magyar közönség is látni fogja a Magyar Nemzeti Múzeumban a Békésy-kollekciót.

Az írás, a szerző hozzájárulásával került a honlapra.